

Klasszikus álmok

Loschitz Ferenc *Az elmozdítás tilalma* című kötetéről

Tudható, hogy Babits második verseskötetének, melyet *Herceg, hátha megjön a tél is!* címen ismerünk, eredetileg az egyik vers után a *Klasszikus álmok* címet adta, de a Nyugat akkori szerkesztői a hagyományra való túl erős utalása miatt rábeszélyték a címváltoztatásra. A Babits-líra máig talán legalaposabb ismerője, Rába György a kötet „görög” verseiben a költői megújulás útkeresését látta, alighanem okkal. Kelevéz Ágnes azonban a kéziratos hagyaték ismeretében pontosította Rába értelmezését, és az antik versekben a már születőben lévő új, a korábbi objektív lírai törekvésekhez képest személyesebb költői hang elrejtését látja. Bár Loschitz Ferenc alkotói műhelyébe ma nem láthatunk be úgy, miként Babitséba, mégis indokoltnak tartom ezt a felvezetést. Noha Loschitz „klasszicizáló” verseit olvasva számomra Babits után először a korai Pilinszky-versek ritmusemlékei idéződtek meg, szonettjeivel, rímes-időmértékes verseivel mégis több évszázados költői hagyományhoz kapcsolódik ő is.

Az Orbán Ottó emlékének ajánlott *A halált, azt megírja* című vers azonosítja önmagát Babits címadására emlékeztetően „klasszikus látomás”-ként, a műben megidézett fiktív találkozásban az idősebb költő jellemzi következőképpen fiatal pályatársa költészetét:

„Üzend meg minden olvasónak,
versed olvassa versileg,
nem prózaféle láthatólag,
jambust okád meg rímeket.
A szó, mely eszköz, ismeret,
bölcsen mély szánkba visszaolvad:
ha voltak nők vagy istenek,
szépek úgy lesznek, hogyha holtak.”

Ezt az üzenetet érdemes *Az elmozdítás tilalma* kötet minden olvasójának – így jelen sorok írójának is – komolyan venni, mivel benne van nemcsak a Loschitz-líra versnyelvének első olvasásra is szembeötlő jellemzése (rímes, ritmikus költészet), de felsejlik benne a kortárs líra és versolvasás Loschitzéval ellentétes alaptendenciája is, a prózaiság, az alulretorizált, hétköznapi nyelvhasználathoz közelítő versbeszéd preferálása, mely alapján *Az elmozdítás tilalmát* akár „korszerűtlennek” is ítélnénk, ha nem éppen az idézett Loschitz-vers jelölni ki ekképpen saját poétikai inerciarendszerét. Hogy nem erről van szó, arra figyelmeztet az a tény is, hogy Loschitz Ferenc bár ritkán publikáló költő, akinek első kötete túl a negyvenen jelent

meg, verseivel azonban már másfél évtizede jelen van a kortárs folyóirat kultúrában, műveit eddig a legjobb irodalmi lapok (Holmi, Mozgó Világ, Jelenkor, Magyar Napló, Új Forrás, Műhely, Alföld, Hitel, Forrás, Kortárs) közzé tették.

A Széphalom Könyvműhely által gondozott, keménykötésben, ízléses borítótervvel kiadott *Az elmozdítás tilalma* tehát mintha eleve azt sugallná: ha nem is szabad az öröklött költői hagyományokat el- és kimoszdtítani, a klasszikus formákat alkalmazva ma is létrejöhet a kortárs líra kontextusában autentikus költői megszólalás, a poétikai innováció ez esetben a kurrens költészeti trendek kizökkentését jelenti a hagyomány erőteljes előtérbe helyezésével. A Loschitz-líra tehát nem a radikális újítást képviseli, s ez nemcsak a ritmizált versnyelv és a kötött versforma választásában figyelhető meg, hanem például a kötet bibliai parafrázisaiban is (*A vízen járó, A fényes angyal szárnyai, József*), melyek az evangéliumi történeteknek a dogma szellemiségét tiszteletben tartó továbbírásai, a szakrális szövegben rejlő gondolati szépség kifejtései.

Az első olvasásra is szembeötlő, ritka verstechnikai tudás mellett, melyre a figyelmet a kötet ajánlójában Bertók László is felhívja, ki kell emelni a könyv átgondolt szerkezetét. A versek sorát S. Horváth Ildikó grafikái tagolják, melyek – mintegy Rorschach-teszt képei – sajátos szöveg- és képközi játékot kezdeményeznek a versek vizualitást kifejező poétikai elemeivel. Két példát említve csak: ha a 12–13. oldalpáron a *Félálom* című vers zárlatában a következőket olvassuk: „Az üveg tükrén aprózva, puhán / úszkálnak szét a meztelen medúzák”, akkor a mellette látható képen medúzaszerű formákat kezdünk észlelni. Valamivel később egy hasonló kompozíció mellett pedig ez áll: „Egy nyár eleji vers zuhog elő / darabonként a júniusi napból!” Jobbra pillantva a rajz mintha megmozdulna, és a rajz zuhogni kezd a bizonyos „nyár eleji verssel” együtt.

Két S. Horváth-grafika között legtöbbször a versbeszélő számára feltáruló látványokat, álmokképeket és -jeleneteket leíró, a másikkhoz intézett, időnként tanító szándékú versbeszédben megformálódó költemények csoportjai finom tematikus blokkokat hoznak létre. A kötet első felében a versbeszélő háttérbe húzódik, közvetlen megnyilatkozásai helyett a versvilág elemei kerülnek előtérbe, és konkrét tárgyiasságuk vagy éppen megszemélyesítésük révén válnak a lírai én világhoz való viszonyának érzelmi transzformációjává:

Lebeg és bársony térbe lép az éj,
a tárgyak közé bepréselt sötétség,
nehéz csodálni, mert távolra ér,
és nem látni a csúcsát és a mélyét,
a tegnap imbolyogva átgurul
egy határtalan, dermedt óceánba,

nincsen kolonc rajta, viselni súly
a vállán, reszket, lúdbőrzik a háta,
s a mai nappal még összekacsint.
(*Már és megint*)

S ha a bevezetőben a korai Pilinszky-líra ritmusemlékeiről írtam, akkor most mindenképpen meg kell említenem Nemes Nagy Ágnes nevét, valamint az egy-egy szófordulatban (például: „fondor éjszaka”) vagy akár egy egész versben (*Költözés előtt*) invokált József Attila-lírát. A kötet második felére azonban mintha megfordulna a versbeszélő és az ábrázolt világ viszonya, míg korábban a versvilág tárgyiassága tette lehetővé a lírai én érzelmeinek, hangulatának közvetítését, a *Tárgyak látása* című versben az én és a világ viszonylata már a hiány, máshol lét tapasztalatára épül („Ahol látom a tárgyakat, / még nem biztos, hogy ott is élnek”), és a belső világnak a külsőre való kivetítése helyett a külső hatol be a belsőbe („mert a látvány árad belém, / mint levegőt labdába fújják”).

Ezek az olvasó számára alig észrevehető, láthatatlan ciklusok időnként egyértelmű tematika köré sűrűsödnek. A kötet közepe táján megszorodó év- és napszakutalások (ősz, délután) hagyományos szimbolikus jelentésüknél fogva az emberi életszakasz jelképei lesznek, és ekképpen az öregedés léttapasztalatának közvetítésére szolgálnak:

Sziclánál is keményebb szikla
nehezedik a vállaimra:
így negyven fölött, az öregedés
ki tudja, mennyit késlekedve
jön, s az önmegtartás fegyelme
elég lesz-e, hogyha szemembe néz?
(*Szikla*)

A versek elégikus hangoltsága ebben a szakaszban abból fakad, hogy a költő saját életkorát nem mint „az emberélet útjának felét” érzékeli, hanem az öregedés, a lassú elmúlás időszakának közeledéseként, hasonlóan ahhoz – hogy egy újabb lehetséges költőelődöt vegyünk számba –, ahogy Berzsenyi megfogalmazta ezt *A közelítő télben*.

A *Vers névnap előtt* Babbitstól származó mottóval induló versét követően a család kerül a középpontba, részben a szent család karácsonyi történetei (*A fényes angyal szárnyai, József*), részben pedig a lírai én személyes viszonylatai jelenítődnek meg, az apával folytatott telefonbeszélgetés költői reflexiója (*Egy öregúr a telefonból*) és a gyerekkor világának megidézése (*Mozaik*). Ezt a szövegegységet lezáró S. Horváth-grafikát követő első vers, a *Családi album* címével is visszautal a korábbi tematikára, de az ezt követő költemények már egy másfajta genealógia vázlatát adják: a költőelődöknek (Radnótinak, Bertók Lászlónak,

Várady Szabolcsnak, Parti Nagy Lajosnak és Orbán Ottónak) ajánlott versek mutatják meg Loschitz választott költői leszármazását.

A kompozíció átgondoltságát mutatja továbbá az is, hogy a kötet nyitóverse, *A szó súlya* a nyelv problematikáját állítja középpontba, így akár ars poeticaként is olvashatjuk. A költészet lényegéről vallott elképzelések kifejezőerejét fokozza az egyes szám második személyű megszólalás, a másikkhoz intézett költői beszéd lényegkinyilatkoztató megszólalásmódja. Loschitz szerint ugyanis – szemben azzal, amit Heidegger tanított – a nyelv nem a lét háza, hanem a létezésnél is súlyosabb valami, egyszerre anyagtalan és végtelenül nehéz:

Kimondom mégis, bár nyelvem lehúzza,
hogy legjobb nehezék a szavak súlya,

s millió évig nehezül e törvény
a nyelv örökké lengő serpenyőjén.

A kötetet végigolvasva, majd visszatérve a nyitó vershez sejthető lesz, hogy ez a reflektált nyelvhasználat a versek tudatosan alkalmazott ritmikáját és szigorúan betartott formai kereteit jelöli. Több évezredes költői hagyomány, a nyelv mélyén rejtetten felhalmozódó poétikai és léttapasztalat aktualizálódik versről versre Loschitz Ferenc költeményeiben, s ez a líratradíció mint anyag nélküli tömeg ad nehezéket a költői nyelvnek, mely mindezek ellenére vagy éppen ezért is könnyedén, szép ívben emelkedik. (Olyannyira, hogy olvasás közben gyakran úgy magával ragadott a versritmus, hogy csak sokadik nekifutásra tudtam magamban a szöveg témáját, a nyelv grammatikáját érzékelni, a szavakból a vers világát saját fantáziámban újraalkotni.) De nyilvánvaló az is, hogy tudatosan került a kötet végére a *Kívánság íráshoz* című vers, melynek beszélője már a jövőbe tekintve fogalmazza meg saját költészetével kapcsolatos vágyait.

Loschitz Ferenc *Az elmozdítás tilalma* című, debütáló kötete tehát hagyományőrzése, klasszicizáló formai tendenciái mellett sokféle költői törekvést foglal magába, lírai univerzuma nyitott a nyelv- és létfilozófiai problematika iránt, verseinek poétikája az objektív tárgyiasságtól az alanyi líráig terjed, költői látás- és láttatásmódjától nem idegen még az impresszionizmus sem, ahogy azt például a *Ne csak szoríts* színes áramlása mutatja. A kötet egésze ezzel a sokféleséggel gyönyörködteti olvasóját, egyes verseiben az emberi létezés alapkérdéseire keresi a választ, míg másokban éppen a mondaivaló vagy a verstörténés lesz másodlagos, és a nyelv működése kerül előtérbe, annak próbára tétele, hogy az az évezredes költői hagyomány, melynek ismerete és alkalmazása adja a Loschitz-líra aranyfedezetét, a mai magyar

költészetben mennyire őrizte meg teherbíró képességét. Az *elmozdítás tilalmát* végigolvasva pedig a válasz is nyilvánvaló: *jelentősen*. (Széphalom Könyvműhely, Bp., 2018.)

Szénási Zoltán